

## АРХІВ БАНКІРА ЮКУНДА В ПОМПЕЯХ

У статті проаналізований архів боргових розписок, виконаних на дерев'яних навощених дощечках, знайдений під час розкопок італійського міста Помпеї у 1875 році, який отримав у науці назву "Архів банкіра Юкунда". Усього в архіві міститься 153 документи, датовані 27-63 роками. Частина архіву (док. 1-137) – це розписки в отриманні грошей, які були надані Юкунду, чи його родичам, за товар придбаний ними на аукціонах. Інша частина (док. 138-153) – це розписки колоністів помпеянської колонії ветеранів Венерії Корнелії в отриманні грошей від Юкунда за оренду різних об'єктів що належали колонії. У статті частина документів архіву перекладена, частина дана у переказі.

**Ключові слова:** Стародавній Рим, архів Юкунда, Помпеї, боргові розписки, банкір.

З 3 і 5 липня 1875 р. під час розкопок у Помпеях у будинку банкіра Луція Цецилія Юкунда був знайдений його архів, який складався із 153 навощених табличок, складених у спеціальній скрині [1, с. 172-174; 2, с. 13; 3, с. 28; 4, с. 88]. Це були фінансові документи, пов'язані з професійною діяльністю цього банкіра. Збереженість цих документів була не найкращою: таблички були обвуглені і кришилися в руках. Крім того, жар вулканічного попелу і падаючих камінців розплавляли віск на багатьох табличках і зробили текст нерозбірливим [3, с. 28]. Однак значну частину цих табличок зуміли прочитати й опублікувати.

Текст табличок опублікував майже одразу, у тому ж таки 1875 р. відомий дослідник античних старожитностей Джуліо де Петра [5]. Архів Юкунда аналізували Герман Ерман в роботі "Помпеянські воскові таблички" [1], Теодор Момзен в монографії "Помпеянські боргові розписки" [4], Марія Юхимівна Сергеєнко в книзі "Помпеї" [6], а також Жан Андро у своїй монографії "Справи пана Юкунда" [2], в якій він, до речі, привів бібліографію публікацій по темі [2, с. 341-351]. По декілька строк присвятили табличкам з архіву Юкунда й інші автори. Однак, у цих публікаціях можна знайти і фактичні помилки. Зокрема, В. Борухович нарахував в архіві 127 табличок, хоча їх було знайдено 153 [3, с. 28]. Та й взагалі, архів Луція Цецилія Юкунда практично не використовується у сучасних вітчизняних дослідженнях.

Виходячи з цього мікроаналізу історіографії можна сформулювати основне завдання даної публікації – детально проаналізувати архів Луція Цецилія Юкунда, як одне з найбільш важливих джерел з історії кредитних відносин в Античному Римі.

У даній статті ми виклали зміст усіх 153 табличок, а для найважливіших з них дали повний переклад. Однак, цей переклад здійснений не за згаданою вище публікацією де Петра, а за текстом, поміщеним у IV томі "Корпусу латинських написів" (Corpus Inscriptionum Latinarum), який був опублікований у 1898 році (CIL. IV. № 3340) [7]. Основна причина цього полягає в тому, що нумерація табличок у публікації Джуліо де Петра інша, ніж у "Корпусі...", а більшість дослідників, після публікації архіву в "Корпусі..." використовували саме його нумерацію.

Фінансові документи Юкунда виконані на навощених дерев'яних табличках (tabulae ceratae). З одного боку табличка була гладкою, а з протилежної була неглибока виїмка, залита воском чорного кольору [8, с. 801]. По дощечці писали стилем (металічним стрижнем із загостреним кінцем) [3, с. 19]. Деякі дощечки не покриті воском і по ним писали чорнилами. Окремі таблички об'єднувалися по дві (диптих – duplices), три (триптих – triplices), або декілька (поліптих – multiplices) табличок [8, с. 803]. В архіві Юкунда знаходимо диптихи і триптихи. Диптих представляв собою дві, а триптих 3 пари попарно зв'язаних табличок, так що диптих фактично складався з чотирьох, а триптих – з шести одинарних табличок. Светоній у біографії Нерона описав устрій таких табличок: в них просвердлювали отвори, тричі пропускали через них нитку, з'єднували таблички в диптих або триптих і після цього запечатували (Suet. Nero. 17).

Детально розглянемо документ № 25, який зберігся чи не найкраще. Перша табличка триптиху воском не покрита і текст відсутній. На другій сторінці поміщений текст початку розписки: "HS ((I))∞XXXVIII; quae pecunia in stipulatum L. Caecilii Lucundi venit ob auctionem Umbriciae Ianuariae" (11039 сестерцій; ці гроші відповідно до стипуляції Луція Цецилія Юкунда за аукціоном Умбріції Януарії...). На третій – продовження розписки: "mercede minus persoluta habere se dixit Umbricia Ianuaria ab L. Caecilio Lucundo. Actum Pompeis pridie idus Decembres L. Duvio P. Clodio cos." (за вирахуванням комісійних, отримання від Луція Цецилія Юкунда підтверджує Умбріція Януарія. Складено у Помпеях за день до грудневих ід, в консульство Луція Дувія і Публія Клодія). Ця частина напису датує документ 12 грудня 56 року. Четверта табличка не покрита воском, проте на зовнішньому боці дощечки в правій її частині, в колонку чорнилами (atramento inscr.) написані імена свідків, числом дев'ять і поставлені дві печатки. Генріх Ерман, правда, стверджував, що на такого роду документах печатки звичайно ставили всі свідки [1, с. 189], але очевидно, що відсутність необхідної кількості печаток можна списати на невмолимий час. П'ята сторінка залита воском і на ній поміщений текст, написаний від імені писаря (який, очевидно виконував обов'язки нотаріуса) Децима Вольція Таллуса: "L. Duvio Avito P. Clodio Thrasea cos. pridie idus Decembr. D. Volcius Thallus scripsi rogatu Umbriciae Ianuariae eam accepisse ab L. Caecilio Lucundo XI XXXIX ex auctione eius mercede minus ex interrogatione facta tabellarum..." (У консульство Луція Дувія Авита і Публія Клодія Фразеї за день до грудневих ід, Децим Вольцій Таллус написав на прохання Умбріції Януарії, що вона отримала від Луція Цецилія

Юкунда 11039 сестерцій за свій аукціон за вирахуванням комісійних, і це свідоцтво зафіксоване на табулі...). На п'ятій сторінці також стоять дві нерозбірливі печатки. Якщо прийняти до уваги зауваження Генріха Ермана про те, що в заповіді печатки ставили продавець і писар [1, с. 189], то, у нашому документі очевидно, що це печатки Умбріції Януарії і Децима Таллуса (CIL. IV. 3340. XXV). Зауважимо, що у документі тисячі записані по-різному: у першому випадку за допомогою спеціальних знаків – ((I))<sup>∞</sup>; у другому – за допомогою надкреслення десятків і одиниць (XI). Передаючи цей запис у нашій статті, ми не надкреслили, а підкреслили знак тисяч, бо у нашому редакторі надкреслення неможливі – авт.

Зміст переважної більшості документів однотипний, тому враховуючи обмежений обсяг нашої статті, ми будемо давати повний переклад лише для частини документів, а для інших – лише наведемо короткий виклад.

1. 28 травня 15 р. Фрагменти II і III сторінки. Це розписка, дана Марком Церінієм Євпратом, відпущеником Марка (M. Cerrinius M. L. Euphrates) у тому, що він отримав від Філадельфа, раба Луція Цецилія Фелікса (ab Philadelpho L. Caecili Felecis servo) 520 сестерцій в оплату за придбаного мула. Фелікс придбав цього мула для Марка Помпонія Нікона, відпущеника Марка (M. Pomponio M. L. Niconi). (CIL. IV. 3340. I). На думку Г. Ермана, згаданий Луцій Цецилій Фелікс був, можливо, батьком Юкунда [1, с. 175].

2. 27 листопада 27 року. Збереглась лише IV сторінка документу. HS n. ∞CCC... quae pecunia in stipulatum L. Caecili lucundi venit ob auctionem M. Allei Carpi in idus Decembres primas mercede minus numerate habere se dixit M. Alleius Carpus ab L. Caecilio lucundo. Actum Pompeis V k. Dec. L. Calpurnio M. Licinio cos. (13?? сестерцій; ці гроші відповідно до стипуляції Луція Цецилія Юкунда за аукціоном Марка Алея Карпа в перші іди грудня за вирахуванням комісійних, отримання від Луція Цецилія Юкунда підтверджує Марк Алей Карп. Складено в Помпеях за 5 днів до грудневих календ, у консульство Луція Кальпурнія і Марка Ліцинія) (CIL. IV. 3340. II).

3. 52 р. Фрагмент II сторінки. Можна розібрати ім'я консулів: ...Cornelio L. Salvio, що дозволяє датувати табличку 52 роком (CIL. IV. 3340. III).

4. 31 березня 52 р. Фрагмент IV сторінки. Текст, що лишився: ...Cornelio Sulla L. Salvio pr. k. Apriles, дозволяє датувати табличку (CIL. IV. 3340. IV).

5. 10 травня 54 р. IV сторінка: HS n. ∞∞LXXXV quae pecunia in stipulatum L. Caecili lucundi venit ob auctionem buxiarum C. Iulii Onesimi in idus Iulias primas mercede minus numeratos accepisse dixit C. Iulius Onesimus ab M. Fabio Agathino nomine L. Caecili lucundi. Actum Pompeis... in VI idus Maias M. Acilio Aviola M. Asinio Marcello cos. (1985 сест.; ці гроші відповідно до стипуляції Луція Цецилія Юкунда за аукціоном по продажу самшитового дерева Гая Юлія Онесіма в перші іди липня за вирахуванням комісійних, отримання від Марка Фабія Агатіна від імені Луція Цецилія Юкунда підтверджує Гай Юлій Онесім. Складено в Помпеях за 6 днів до травневих ід, в консульство Марка Ацилія Авіоли і Марка Азінія Марцела) (V).

6. 29 травня 54 р. Фрагмент II, III і IV сторінки. На II сторінці запис раба Сальвія (Salvius), який підтвердив отримання 3059 сестерцій (tria milia quinquaginta novem) від Юкунда за аукціоном (CIL. IV. 3340. VI).

7. Між 29 травня і 28 червня 54 року. Фрагменти II, III, IV і V сторінок. Отримання через раба Німфа 1560 сестерцій (HS n. ∞DLX) від Луція Цецилія Юкунда за аукціоном підтвердив Луцій Юній Аквіла (L. Iunius Aquilae). На п'ятій сторінці напис Німфа (Nimphius), який підтвердив, що за дорученням Луція Юнія Аквіли, отримав від Юкунда 1560 сестерцій (CIL. IV. 3340. VII).

8. 25 травня 54 року. Фрагменти II і III сторінок. Зберігся текст: ...VIII k. Iunias... Acilio Aviola... Asinio cos., який датує документ (CIL. IV. 3340. VIII).

9. 54 р. Фрагменти II і III сторінки: ((I))<sup>∞</sup>C; quae pecunia in stipulatum L. Caecili lucundi venit ob auctionem C. Atulli Euandri mercede minus persoluta habere se dixit C. Atullius Euander ab L. Caecilio lucundo (17100 сестерцій; ці гроші відповідно до стипуляції Луція Цецилія Юкунда за аукціоном Гая Атулія Евандра за вирахуванням винагороди підтверджує Гай Атулій Евандр) (CIL. IV. 3340. IX).

10. 22 січня 55 р. Фрагменти II, III і IV сторінок. HS n. ((I))((I))((I)) ∞∞∞LXXVIII; quae pecunia in stipulatum L. Caecili lucundi venit ob auctionem M. Lucreti Leri quinquagesima minus numerata habere se dixit M. Lucretius Lerus ab L. Caecilio lucundo. Act. Pompeis in XI k. Febr. Nerone Caesare L. Antistio cos. (38979 сестерцій; ці гроші відповідно до стипуляції Луція Цецилія Юкунда за аукціоном по продажу майна Марка Лукреція Лера за вирахуванням комісійних у розмірі 2%, отримання від Юкунда підтверджує Марк Лукрецій Лер. Складено в Помпеях за 11 днів до лютових календ в консульство Нерона Цезаря і Луція Антістія) (CIL. IV. 3340. X).

11. 55 р. Фрагменти II, III, IV і V сторінок. Отримання 8328 сестерцій (HS n. I)<sup>∞∞∞</sup>CCCXXVIII) від Луція Цецилія Юкунда за аукціоном підтвердив Луцій Папіній Проб (L. Papinius Probus) (CIL. IV. 3340. XI).

12. 55 р. Фрагменти II, III, IV і V сторінок. Отримання 3934 сестерцій (HS n. ∞∞∞DCCCCXXXIII) від Луція Цецилія Юкунда за аукціоном підтвердила Бабінія Секунда (Babiniae Secundae) (CIL. IV. 3340. XII).

13. 55 р. Фрагменти II, III, IV і V сторінок. Отримання 70?? сестерцій (HS n. I)<sup>∞∞</sup>XX...) від Луція Цецилія Юкунда за аукціоном підтвердив (нерозбірливо) (CIL. IV. 3340. XIII).

14. 55 р. Фрагменти II, III, IV і V сторінок. Отримання 113?? сестерцій (HS n. ((I))<sup>∞</sup>CCCLX...) від Луція Цецилія Юкунда за аукціоном підтвердив Публій Тібуртій Бут (P. Tiburtius Buttus) (CIL. IV. 3340. XIV).

15. 12 грудня 55 р. Фрагменти II, III і IV сторінок. Отримання 7390 сестерцій (HS n. I)<sup>∞∞</sup>CCCLXXXX) від Луція Цецилія Юкунда за аукціоном підтвердив (нерозбірливо) (CIL. IV. 3340. XV).
16. 30 грудня 55 р. Фрагменти II, III і IV сторінок. Зберігся датуючий запис (CIL. IV. 3340. XVI).
17. 55 рік. Фрагменти II, III, IV і V сторінок. Отримання 2787 сестерцій (HS n. ∞∞DCCXXCVII) від Луція Цецилія Юкунда за аукціоном підтвердив Луцій Кей Квартіоніс (L. Sei Quartionis) (CIL. IV. 3340. XVII).
18. 55 р. Фрагменти III і IV сторінок. Зберігся датуючий запис (Cn. Lentulo...) (CIL. IV. 3340. XVIII).
19. Лютий чи березень 56 р. Фрагменти II, III і IV сторінок Отримання (сума нерозбірлива) від Юкунда за аукціоном підтвердив Гай Фульвій Тіррен (C. Fulvius Tyrrhenus) (CIL. IV. 3340. XIX).
20. 18 червня 56 р. Фрагменти II, III і V сторінок. Отримання (сума нерозбірлива) від Юкунда за аукціоном підтвердила Веста Попідія (Vestalis Popidia) (CIL. IV. 3340. XX).
21. 24 червня 56 р. Фрагменти II, III, IV і V сторінок. Отримання 1386 сестерцій (mille trecentos octoginta sex nummos) від Юкунда за аукціоном підтвердив Марк Аллей Карп (M. Alleius Carpus) (CIL. IV. 3340. XXI).
22. 5 листопада 56 р. Фрагменти II, III, IV і V сторінок. Отримання 6457 сестерцій (HS n. I)<sup>∞</sup>CCCCLVII) від Луція Цецилія Юкунда за аукціоном підтвердила Істрія Іхімада (Histriae Ichimadis) (CIL. IV. 3340. XXII).
23. 11 листопада 56 р. Фрагменти II і III сторінок Отримання 645 сестерцій (sescentos quadraginta quinque) від Юкунда за аукціоном підтвердив (нерозбірливо) раб Умбріції Антіохіди (Umbriciae Antiochidis) (XXIII).
24. 10 грудня 56 р. Фрагменти II, III, IV і V сторінок. L. Duvio Avito P. Clodio cos. III idus Decembr. M. Helvius Catullus scripsi rogatu Umbriciae Antiochidis eam accepisse ab L. Caecilio Iucundo HS VI milia CCLVII nummos ab auctionem Trophimi servi eius mercede minus... (В консульство Луція Дувія Авіта і Публія Клодія за чотири дні до грудневих ід, Марк Гельвій Катулл написав на прохання Умбріції Антіохіди, що вона отримала від Луція Цецилія Юкунда 6257 сестерцій за аукціоном майна свого раба Трофима за вирахуванням комісійних...) (CIL. IV. 3340. XXIV).
26. 18 грудня 56 р. Фрагменти II, III, IV і V сторінок. Отримання 6875 сестерцій (HS n. I)<sup>∞</sup>DCCCLXXV) від Луція Цецилія Юкунда за аукціоном підтвердив Нумерій Блезій Фрукт (N. Blaesius Fructio) (CIL. IV. 3340. XXVI).
27. 18 грудня 56 р. Фрагменти II, III, IV і V сторінок. Отримання 13337 сестерцій (HS n. ((I))<sup>∞∞</sup>CCCXXXVII) від Л. Цецилія Юкунда за аукціоном підтвердив Гай Бабулій Роман (C. Babulius Romanus) (CIL. IV. 3340. XXVII).
28. 13 січня 57 р. Фрагменти II, III, IV і V сторінок. Отримання 10305 сестерцій (HS n. ((I))CCCV) від Луція Цецилія Юкунда за аукціоном підтвердив Марк Фабій Секунд (M. Fabius Secundus) (CIL. IV. 3340. XXVIII).
29. 26 січня 57 р. Фрагменти II, III і IV сторінок. Отримання 1442 сестерцій (HS n. ∞CCCXLII) від Луція Цецилія Юкунда за аукціоном підтвердила Цезія Оптата (Caesia Optata) (CIL. IV. 3340. XXIX).
30. 26 січня 57 р. Фрагменти II, III і V сторінок, на другій сторінці поміщений запис писаря Тиберія Клавдія... (Ti. Claudis Syn...), який за дорученням імператорського раба Абасканта Філіппіана (Abascanti Caesaris Aug. Philippiani) написав, що він отримав від Юкунда 2732 сестерція (HS n. ∞∞ DCCXXXII) за аукціоном (CIL. IV. 3340. XXX).
31. 1 квітня 57 р. Фрагменти II, III і IV сторінок. На III сторінці можна розібрати датуючий напис та ім'я продавця (C. Mustius Oriens) (XXXI).
32. 7 квітня 57 р. Фрагменти II, III, IV і V сторінок. Отримання 419? сестерцій (HS n. ∞∞∞∞CXCI...) від Луція Цецилія Юкунда за аукціоном підтвердив Децим Юній Ерот (D. Iunius Eros) (CIL. IV. 3340. XXXII).
33. 23-27 червня 57 р. Фрагменти II, III і V сторінок Отримання 342 сестерцій (CCCXLII) від Луція Цецилія Юкунда за аукціоном підтвердив Авл Месій Сперат (A. Messius Speratus) (CIL. IV. 3340. XXXIII).
34. 27 червня 57 р. Фрагменти III, IV і V сторінок. На п'ятій сторінці писар Марк Аврелій Феліцій (M. Aurelius Felicius) підтвердив отримання грошей (ім'я продавця і сума не збереглися) від Юкунда (XXXIV).
35. 5 серпня 57 р. Фрагменти II, III, IV і V сторінок. Отримання 3511 сестерцій (HS n. ∞∞∞DXI) від Луція Цецилія Юкунда за аукціоном підтвердив Гней Аллей Крізер (Cn. Alleius Cruseros) (CIL. IV. 3340. XXXV).
36. 10 вересня 57 р. Фрагмент II сторінки. Зберігся датуючий запис (Nerone... L. Caesio Martialo... IV idus Septembres) (CIL. IV. 3340. XXVI).
37. 17 вересня 57 р. Фрагменти II, III і IV сторінок. Отримання 35270 сестерцій (HS n. ((I))((I))((I))CCLXX) від Юкунда за аукціоном підтвердив Марк Атрій Марцел (M. Atrius Marcellus) (CIL. IV. 3340. XXXVII).
38. Листопад 57 р. Фрагменти II, III, IV і V сторінок. Отримання 30955 сестерцій (HS n. ((I))((I))((I))DCCCCLV) від Юкунда за аукціоном підтвердив Гай Новелій Фортунат (C. Novellius Fortunatus) (CIL. IV. 3340. XXXVIII).
39. 18 листопада 57 р. Фрагменти II, III, IV і V сторінок. Зберігся датуючий запис (XIV k. Dec. Nerone Caesare... Caesio Martialo cos. (XXXIX).
40. 23 грудня 57 р. Фрагменти II, III, IV і V сторінок. Отримання 8562 сестерцій (HS n. I)<sup>∞∞∞</sup>DLXII) від Юкунда за аукціоном підтвердила Тулія Лампірія (Tullia Lampyris) (CIL. IV. 3340. XL).
41. 57 р. Фрагмент V сторінки. Частково зберігся датуючий запис (Nerone Clavd. L. Calpurnio Pisone) (CIL. IV. 3340. XLI).
42. 57 р. Фрагмент. Частково зберігся датуючий запис (Nerone Caesare Avg. L. Calpurnio Pisone cos.) (CIL. IV. 3340. XLII).
43. Дата не збереглась. Фрагменти II, III і IV сторінки. Отримання 8562 сестерцій (HS n. I)<sup>∞∞∞</sup>DLXII) від Юкунда за аукціоном підтвердила Еквітія Псамата (Equitiae Psamate) (CIL. IV. 3340. XLIII).

44. 55-60 р. Фрагмент датуючого запису (Ner...). (CIL. IV. 3340. XLIV).
45. 27 серпня... Фрагменти II, III, IV і V сторінок. ...L. Iunio cos. VI k. Septembres P. Alfenus Varus trecenarius Augusti scripsi me acerpisse ab L. Caecilio Iucundo HS viginti quinque milia quadringentos triginta novem nummos ex auctione venaliciaria P. Alfeni Pollionis decurionis N. Eprī Niciae. (В консульство... і Луція Юнія за шість днів до вересневих календ, я Публій Алфен, імператорський треченарій (тобто, чиновник, що отримує оклад у 300000 сестерцій на рік – авт.) написав, що отримав від Луція Цецилія Юкунда 25439 сестерцій за аукціон по продажу рабів Публія Алфена Поліона, декуріона і Нумерія Епрія Нікія) (CIL. IV. 3340. XLV).
46. 3 вересня 56 р. Фрагменти II, III, IV і V сторінок. Отримання 2635 сестерцій (HS n. ∞∞DCXXXV) від Луція Цецилія Юкунда за аукціоном підтвердив Марк Аллей Хігін (M. Alleius Huginus) (CIL. IV. 3340. XLVI).
47. 1 листопада р. Фрагменти II, IV і V сторінок. Отримання грошей (сума нерозбірлива) від Юкунда за аукціоном підтвердив Квінт Помпей Патрофіл (Q. Pompei Patrophili) (CIL. IV. 3340. XLVII).
48. Дата не збереглась. Фрагменти II, III, IV і V сторінок. Отримання 1500 сестерцій (HS n. ∞D) від Луція Цецилія Юкунда за аукціоном підтвердили Авл Гордіон Філосторг і Марк Фабій Крізер (A. Hordionius Philostorgus et M. Fabius Cruseros) (CIL. IV. 3340. XLVIII).
49. Дата не збереглась. Фрагменти III, IV і V сторінок. Отримання 5300 сестерцій (HS n. VCCC) від Луція Цецилія Юкунда за двох давніх рабів (mancipia duo veterana) за аукціоном зі спадку Луція Корнелія Терція (L. Corneli Terti) підтвердив Луцій Корнелій Максим (L. Cornelius Maximus) (CIL. IV. 3340. XLIX).
50. Дата не збереглась. Фрагмент IV сторінки. Писар Гай Новелій Фортунат (C. Novellius Fortunatus) підтвердив отримання (ім'я не збереглося) 1200 сестерцій (HS n. ∞CC) від Луція Цецилія Юкунда (CIL. IV. 3340. L).
51. Дата не збереглась. Фрагменти II, III і IV сторінок. Отримання грошей (сума нерозбірлива) від Луція Цецилія Юкунда за аукціоном підтвердив Луцій Цецилій Герм (L. Caecilio Herma) (CIL. IV. 3340. LI).
52. Дата не збереглась. Фрагменти II і IV сторінок (CIL. IV. 3340. LII).
53. Дата не збереглась. Фрагменти II і III сторінок (CIL. IV. 3340. LIII).
54. Дата не збереглась. Фрагменти II, III і IV стор. (CIL. IV. 3340. LIV).
55. Дата не збереглась. Фрагменти II, III і IV сторінок. Отримання 9382 сестерцій (HS n. I)∞∞∞∞CCCXXCII) від Луція Цецилія Юкунда за аукціоном підтвердив (нерозбірливо) (CIL. IV. 3340. LV).
56. Дата не збереглась. Фрагменти II, IV і V стор. (CIL. IV. 3340. LVI).
57. Дата не збереглась. Фрагменти II і IV сторінок (CIL. IV. 3340. LVII).
58. Дата не збереглась. Фрагменти II, III, IV і V сторінок. Писар Марк Атілій Фірма (M. Atilius Firmus) підтвердив отримання (ім'я не збереглося) 1200 сестерцій (HS n. ∞DCLXIII) від Юкунда (CIL. IV. 3340. LVIII).
59. Дата не збереглась. Фрагменти II і IV сторінок (CIL. IV. 3340. LIX).
60. 66-68. Дати не збереглися. Фрагменти II, III і IV сторінок (CIL. IV. 3340. LX; LXVI-LXVIII).
- 61-62. Дати не збереглися. Фрагменти III і IV сторінок. (LXI-LXII).
63. Дата не збереглась. Фрагмент V сторінки (CIL. IV. 3340. LXIII).
64. Дата не збереглась. Фрагмент IV сторінки (CIL. IV. 3340. LXIV).
- 65; 69. Дати не збереглися. Фрагменти II, III, IV і V сторінок (CIL. IV. 3340. LXV; LXIX).
70. Дата не збереглась. Фрагменти II, IV і V стор. (CIL. IV. 3340. LXX).
71. Дата не збереглась. Фрагменти II, IV і V стор. (CIL. IV. 3340. LXXI).
72. Дата не збереглась. Фрагменти II і IV сторінок. Отримання (HS n. 12247 сестерцій ((I)∞∞CCXLVII) від Луція Цецилія Юкунда за аукціоном підтвердила А... Піралія (A...sia Pyralis) (CIL. IV. 3340. LXXII).
- 73-74. Дати не збереглися. Фрагменти II і IV стор. (LXXIII-LXXIV).
75. Дата не збереглась. Фрагменти III, IV і V стор. (LXXV).
- 76-78. Дати не збереглися. Фрагменти III і IV стор. (LXXVI-LXXVIII).
- 79-98. Дати не збереглися. Фрагменти IV стор. Запис чорнилом (CIL. IV. 3340. LXXIX-XCVIII).
99. Дата не збереглась. Фрагменти III і IV стор. (CIL. IV. 3340. XCVIII).
- 100-106. Дати не збереглися. Фрагменти IV сторінки. Запис чорнилом (CIL. IV. 3340. C-CVI).
107. Дата не збереглась. Фрагменти II і III сторінок (CIL. IV. 3340. CVII).
- 108-118. Дати не збереглися. Фрагменти IV стор. Запис чорнилом (CIL. IV. 3340. CVIII-CXVIII).
- 119-122; 124. Дати не збереглися. Фрагменти II сторінки (CIL. IV. 3340. CXIX-CXXII; CXXIV).
- 123; 127. Дати не збереглися. Фрагменти III сторінки (CIL. IV. 3340. CXXIII; CXXVII).
- 125-126; 135. Дати не збереглися. Дрібні фрагменти (CIL. IV. 3340. CXXV-CXXVI; CXXXV).
- 128-134. Дати не збереглися. Фрагменти IV стор. Запис чорнилом (CIL. IV. 3340. CXXVIII-CXXXIV).
136. Дата не збереглась. Фрагмент III сторінки (CIL. IV. 3340. CXXXVI).
137. Дата не збереглась. Дрібний фрагмент (CIL. IV. 3340. CXXXVII).
138. 14 березня 53 р. Secundus colonorum coloniae Veneriae Corneliae servos accepi P. Terentio Primo HS DCCLXXVI ob avitum et patrium fundi Audiani... (Секунд, раб колоністів колонії Венерії Корнелії отримав від Публія Теренція Прима 776 сестерцій недоїмок діда і батька за маєток Аудіані...) (CIL. IV. 3340. CXXXVIII).

139. Дата не збереглась. Фрагмент IV таблички. Можна розібрати так: Приват раб колоністів колонії Венерії Корнелії (*Privatus s. c. V. C. serv.*) отримав (нерозбірливо) від Луція Цецилія Юкунда за... маєток (вірогідно недоїмок за оренду маєтку) (CIL. IV. 3340. CXXXIX).
140. Дата не збереглась. Фрагмент III сторінки (CIL. IV. 3340. CXL).
141. 19 лютого 58 р. *Privatus coloniae ser. scripsi me accepisse ab L. Caecilio lucundo sestertios mille sescentos quinquaginta duo nummos ob fullonicam ex reliquis anni unius.* Приват, раб колоністів написав, що отримав від Луція Цецилія Юкунда 1652 сестерція залишку річної плати за сукновальню... (CIL. IV. 3340. CXLII).
142. 14 серпня 58 р. Розписка раба Привата, в отриманні орендної плати від Юкунда у розмірі 1652 сестерція (*mille sescentos quinquaginta duo*) за сукновальню за перше півріччя 58 р. (CXLII).
143. 10 липня 59 р. Розписка, згаданого в попередньому документі раба Привата, в отриманні орендної плати від Юкунда у розмірі 1650 сестерцій 5 асів (*mille sescentos quinquaginta nummos nummo libellas quinque*) за сукновальню (очевидно за I півріччя 59 р.) (CIL. IV. 3340. CXLIII).
144. 8 травня 60 р. Ще одна розписка раба Привата в отриманні орендної плати у розмірі 1650 (*mille sescentos quinquaginta*) за сукновальню (мабуть за I півріччя 60 р.) (CIL. IV. 3340. CXLIV).
145. 5 червня 58 р. Розписка раба Привата в отриманні орендної плати від Юкунда у розмірі 1675 (*mille sescentos septuaginta quinque*) за пасовисько (CIL. IV. 3340. CXLV).
146. 8-14 липня 58 р. Розписка раба Привата в отриманні орендної плати від Юкунда у розмірі 1675 сест. (HS n. ∞DCLXXV) за пасовисько (CXLVI).
147. 18 червня 59 р. Розписка раба Привата в отриманні орендної плати від Юкунда у розмірі 1675 сест. (*mille sescentos septuaginta quinque*) за пасовисько (CIL. IV. 3340. CXLVII).
148. 6 грудня (*VIII idus Decembres*) ... Фрагменти. Можна розібрати ім'я вищезгаданого Привата (*Privatus s. c. V. C. serv.*) (CXLVIII).
149. 56 чи 57 рік. Фрагмент V сторінки (CIL. IV. 3340. CXLIX).
150. Дата не збереглась. Фрагменти, серед яких можна розібрати ім'я вищезгаданого Привата (*Privatus colonor Pompeianor*)... отримав від Юкунда (*accepisse ab L. Caecilio lucundo*)... (CIL. IV. 3340. CL).
151. 11 січня 62 р. Фрагменти II, III, IV і V сторінок. Розписка раба Привата в отриманні від Юкунда 2520 сестерцій (*duo millia quingentos viginti*) від імені Марка Фабія Агатіна (*M. Fabi Agathini*) за проданий товар (*mancipis mercatus*) (CIL. IV. 3340. CLI).
152. Дата не збереглась. Фрагмент III сторінки (CIL. IV. 3340. CLII).
153. Дата не збереглась. Фрагменти IV стор. Запис чорнилом (3340).

Таким чином, в архіві представлені: один документ, датований 28 травня 15 р., один документ за 27 листопада 27 р., усі інші документи датовані періодом з 53 по 62 рр. Немає жодного документа написаного пізніше 63 р. [8, с. 90]. Це змушує прийти до висновку, що будинок Юкунда був зруйнований під час землетрусу 5 лютого 63 р., а вже під час виверження Везувія 24 серпня 79 р. він був засипаний попелом і законсервований, як і інші будівлі міста.

Документи 1-137 – це розписки в отриманні грошей, які були надані Юкунду, чи його родичам, за товар придбаний ними на аукціонах. Судячи з тексту цих документів, Юкунд був банкіром-збирачем (*argentarius-soactor*) і основним його заняттям було проведення аукціонів на замовлення продавців [8, с. 94]. Залучення банкірів до аукціонної справи було обумовлене тим, за правилами проведення римських аукціонів, покупець міг оплатити покупку як готівкою, так і в кредит. Продавець же повинен був отримати гроші зразу ж після продажу майна. Ясно, що необхідний для проведення такого аукціону оборотний капітал міг мати лише банкір, який надавав кредит покупцю і розраховувався з продавцем. Коактор брав на себе отримання грошей від покупця, і взагалі всі суперечки, що виникали в процесі проведення аукціону, вирішувалися між покупцем і банкіром, а не власником майна, що продавалося. З покупцем банкір розраховувався за допомогою записів у прибутково-розрахункових книгах, а з продавцем – готівкою. При розрахунку продавець надавав йому розписку в отриманні боргу [1, с. 179]. Саме такими розписками й були документи 1-137 в архіві Юкунда.

Таким чином, коактори отримували від участі в аукціонах подвійну вигоду. З одного боку, аукціон виявлявся досить зручним випадком для розміщення власних грошей банкіра. З іншого боку, як аукціоніст, коактор отримував 1-2% виручки від власника майна [4, с. 98]. Так, у документі №10 з архіву Юкунда, зазначена виплата 2% (*quingagesima*) комісійних (X).

Документи 138-153 – це розписки колоністів помпеянської колонія ветеранів Венерії Корнелії (*Veneriae Corneliae Pompeianorum*) в отриманні грошей від Юкунда за оренду різних об'єктів, що належали колонії [2, с. 18]. Ці розписки виконані переважно на диптихах. Зауважимо, що колонію ветеранів Венерію Корнелію заснував в Помпеях диктатор Луцій Корнелій Сулла (*Lucius Cornelius Sulla*) у 80 р. до н. е., незабаром після приєднання Помпей до Римської держави (87 р. до н. е.). Безпосередньо влаштуванням цієї колонії займався брат диктатора Публій Корнелій Сулла [6, с. 58].

В архіві Юкунда розміщені розписки в отриманні колонією від Луція Цецилія Юкунда грошей за оренду сільськогосподарських маєтків, що були власністю колонії (CIL. IV. 3340. CXXXIX), орендної плати за сукновальню, яка, до речі, розташовувалася поряд з будинком Юкунда (CIL. IV. 3340. CXLII-CXLIV), а також

орендної плати за пасовисько (CIL. IV. 3340. CXLV-CXLVII). Більшість операцій колонія проводила через раба колонії Привата (Privatus c. c. V. C. serv.) (CIL. IV. 3340. CXXXIX-CXLVIII; CXL-CXLI).

Таким чином, аналіз текстів архіву Луція Цецилія Юкунда показав, що всього в архіві було знайдено 153 таблички, виконані у вигляді диптихів та триптихів. Документи 1-137 – це розписки в отриманні грошей, які були надані Юкунду, чи його родичам, за товар придбаний ними на аукціонах. Документи 138–153 – це розписки колоністів помпеянської колонії ветеранів Венерії Корнелії в отриманні грошей від Юкунда за оренду різних об'єктів, що належали колонії. Лишилося декілька більш-менш збережених документів, від більшої частини ж, лишилися фрагменти. Незважаючи на це, вважаємо, що публікація архіву Юкунда буде корисною для подальшої роботи по вивченню кредитних відносин в античному Римі.

#### Джерела та література

1. Erman H. Die pompejanischen Wachstafeln / H. Erman // Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Romanistische Abteilung. – Bd. 20 = 33 – 1899. – S. 172-210.
2. Andreau J. Les affaires de Monsieur Jucundus / J. Andreau. – Rome : École Française de Rome, 1974. – 389 p.
3. Борухович В. Г. В мире античных свитков / В. Г. Борухович. – Саратов: изд.-во Саратовского университета, 1976. – 222 с.
4. Mommsen T. Die Pompeianischen Quittungstafeln, des L. Caecilius Jucundus // Hermes. – 1877. – С. 88-141.
5. De Petra G. Le tavolette cerate di Pompei rinventure a'3 e 5 Luglio 1875. Memoria / G. De Petra. – Roma: Salviucci, 1876. – 86 p.
6. Сергеенко М. Е. Помпеи / М. Е. Сергеенко. – Санкт-Петербург : издательско-торговый дом "Летний Сад", 2004. – 194 с.
7. Corpus Inscriptionum Latinarum (CIL). Vol. IV Inscriptiones parietariae Pompeianae Herculanae Stabianae. Supplementi pars I: Tabulae ceratae Pompeiis repertae. – Berolini, 1898. – P. 273-454.
8. Marquardt J. Das Privatleben der Römer. Zweiter Theil : Erwerb und Unterhaltung. / J. Marquardt. – Leipzig : Verlag von S. Hirzel, 1886. – 389-887 s.

#### **Sayko M. M. Archive of banker Jucundus in Pompeii**

*The article analyzed archive of IOU's which was made on waxen wooden boards, founded during excavations of the Italian city of Pompeii in 1875 year which received was named of science "Archive of banker Jucundus". In whole the archive contains 153 documents dated 27-63 AD. Part of the archive (docs. 1-137) – is a receipts for the money which was provided to Jucundus, or his relatives for the goods acquired at the auctions. Another part of (docs. 138-153) – this is receipts of colonists of Pompeian colony of veterans Veneria Cornelia in getting money Jucundus, for the rent of various objects, which belongs to colony. Parts documents of archive are translated, the others are retelling in the article.*

**Key words:** Ancient Rome, archive of Jucundus, Pompeii, IOU, banker.

#### **Сайко М. Н. Архив банкира Юкунда в Помпеях**

*В статье проанализирован архив долговых расписок, выполненных на деревянных воощенных дощечках, найденный во время раскопок итальянского города Помпеи в 1875 году, получивший в науке название "Архив банкира Юкунда". Всего в архиве содержится 153 документа, датированные 27-63 годами. Часть архива (док. 1-137) – это расписки в получении денег, предоставленные Юкунду, или его родственникам, за товар приобретенный ими на аукционах. Другая часть (док. 138-153) – это расписки колонистов помпейянской колонии ветеранов Венерии Корнелии в получении денег от Юкунда за аренду различных объектов, принадлежащих колонии. В статье часть документов архива переведена, часть дана в изложении.*

**Ключевые слова:** Древний Рим, архив Юкунда, Помпеи, долговые расписки, банкир.